

Ἑσωτερικὴ συσσώρευση καὶ μετανάστευση

Τοῦ ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΜΠΑΜΠΑΝΑΣΗ

ὕφηγιο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βουδαπέστης

Τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ μόνιμη μετανάστευση ἐντάθηκε καὶ ξεπέρασε κάθε προηγούμενο ὄριο. Ἀπὸ 23.700 ποὺ ἦταν τὸ 1959, ἔφτασε τὶς 47.800 τὸ 1960, τὶς 58.800 τὸ 1961, τὶς 84.054 τὸ 1962 καὶ τὶς 100.072 τὸ 1963. Ἡ μετανάστευση στὰ προπολεμικὰ χρόνια ἦταν ἡ μεγαλύτερη στὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας. Στὴν περίοδο 1946—1963 μετανάστευσαν μόνιμα 502.936 Ἕλληνες, δηλ. 27.941 τὸ χρόνο κατὰ μέσον ὄρο.

«Ἐθνικὴ αἱμορραγία» ἀποκαλοῦν τὴ μετανάστευση ἀκόμα καὶ ἀστοὶ οἰκονομολόγοι. Ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι τελείως δικαιολογημένος, ἂν πάρουμε ὑπ' ὄψη ὅτι μέσα σὲ ἑξ δεκαετίες ἀναγκάστηκαν νὰ μεταναστεύσουν στὸ ἐξωτερικὸ ἓνα ἑκατομμύριο Ἕλληνες. Τὴν κύρια εὐθύνη γιὰ τὴν ἐθνικὴ αὐτὴ αἱμορραγία τὴ φέρνει ἡ ἑλιγαρχία τῆς χώρας μας, ποὺ ἀνέκρινε νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ ὑποαπασχόλησης ὅπως καὶ τόσα ἄλλα προβλήματα, ἀνήγαγε τὴ μετανάστευση σὲ ἐπίσημη πολιτικὴ τῆς.

Πόσο κοστίζει ἡ μετανάστευση στὴν Ἑλλάδα;

Μὲ τὴ μετανάστευση ἀνάμεσα στ' ἄλλα

ἐπιχειρεῖται νὰ δοθεῖ μιὰ κάποια λύση στὸ ὀξύτατο πρόβλημα τῆς ὑποαπασχόλησης - ἀνεργίας καὶ νὰ ἐξουδετερώσει, κατὰ κάποιο τρόπο, τοὺς κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς κινδύνους, ποὺ περικλείει γι' αὐτὴν τὸ πρόβλημα. Ἡ τέτοια λύση ὅμως, πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ πραγματικὴ λύση οὔτε γιὰ τοὺς ἰδίους τοὺς μετανάστες, ἔχει ὀλέθριες συνέπειες γιὰ δλόκληρο τὸ ἔθνος καὶ γιὰ τὸ οἰκονομικὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας. Ἡ μετανάστευση, ὄχι μόνον δὲν βοηθάει, ἀλλὰ σὲ τελευταῖα ἀνάλυση ἐμποδίζει τὴ λύση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς οἰκονομικῆς τῆς καθυστέρησης. Καὶ ἐδῶ δὲν πρόκειται μόνον γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὴ μετανάστευση χειροτερεύει συνεχῶς ἡ σύνθεση τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν μεταναστῶν προέρχεται ἀπ' τὶς πιὸ ζωντανές ἐργατικὲς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδας. Στὴν περίοδο 1958 — 61 π.χ. τὰ 80 — 86% τῶν μόνιμως μεταναστευόντων ἦταν ἡλικίας 15 — 40 ἐτῶν (1). Ἡ μετανάστευση σημαίνει ἀπώλεια τοῦ πιὸ πολύτιμου κεφαλαίου,

(1) Βλ. Στατ. Ἐπετ. τῆς Ἑλλάδος 1959 — 60, σελ. 68 καὶ 1961, σελ. 39.

τῆς κυριώτερης παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς γῶρας, καὶ ἀπώλεια τεράστιων οἰκονομικῶν πόρων ποὺ διατέθηκαν γιὰ τὴν ἀνατροφή τῆς ἐργατικῆς αὐτῆς δυνάμεως. Ἐνῶς κατὰ προσέγγιση ὑπολογισμὸς μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα γιὰ τὶς τεράστιες διαστάσεις τῆς ἀπώλειας αὐτῆς.

Ἄν πάρουμε σὰ βάση τὸν οἰκογενειακὸ προϋπολογισμὸ τῆς ΓΣΕΕ, ποὺ ἀποτελεῖ στὴν οὐσία ἓνα μίνιμουμ γιὰ τὴ συντήρησιν ἑνὸς ἀτόμου, ἀπαιτοῦνται τὸ μῆνα τουλάχιστο 800 καὶ τὸ χρόνο 9.600 περίπου δραχμές (2). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ συντήρηση καὶ ἀνατροφή ἑνὸς νέου (μιᾶς νέας ἐργατικῆς δυνάμεως) μέχρι τὴν ἐνηλικίωσή του (180 ἔτος) — δηλ. μέχρι τὴν ἡλικία ποὺ θὰ καταστεί ἱκανὸς γιὰ ἐργασίαν καὶ στὴν οὐσία δὲν παράγει ἀλλὰ καταναλώνει ἀπλῶς ἀπ' τὸ κοινωνικὸ προϊόν ποὺ παράγουν τὰ ἄλλα μέλη τῆς κοινωνίας — κοστίζει 172.800 δραχμές (?). Μὲ βάση τὰ παραπάνω στοιχεῖα ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ἔξοδα (οἰκογενειακὰ καὶ κοινωνικὰ) ἀνατροφῆς καὶ συντήρησιν (μέχρι τὸ 180 ἔτος ἡλικίας) τῶν 500.000 καὶ πάνω Ἑλλήνων μεταναστῶν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου (μόνον τῶν «μιονίμως μεταναστευόντων») ξεπερνοῦν τὰ 86 δισεκατομμύρια δρχ. Τὸ ποσὸ αὐτὸ εἶναι περίπου ἴσο μὲ τὸ κατὰ μέσον ὄρο ἐτήσιο ἐθνικὸ εἰσόδημα τῆς Ἑλλάδας στὶς χρονιές 1955 — 1963 τῆς ἐντατικῆς μετανάστευσης καὶ προσεγγίζει τὸ συνολικὸ ποσὸ τῆς ἀμερικάνικης στρατιωτικῆς καὶ

οἰκονομικῆς «βοήθειας», τῶν ξένων δανείων καὶ κεφαλαίων ποὺ εἰσέρρευσαν μεταπολεμικὰ στὴν Ἑλλάδα.

Ἐξαγωγή ἐργατικῆς δυνάμεως ἔναντι εἰσαγωγῆς κεφαλαίων

Ἡ ἀνατροφή καὶ συντήρηση, συνεπῶς, τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως, ποὺ μεταναστεύει στὸ ἐξωτερικόν, γίνεται στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπορροφᾷ τεράστιους οἰκονομικοὺς πόρους τῆς χώρας, ἐνῶ ἡ ἀξιοποίησή της γίνεται στὸ ἐξωτερικὸ πρὸς ὄφελος τῶν ξένων κεφαλαιοκρατῶν. Πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ δωρεὰν ἐξαγωγή ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἡ χώρα μας στὴν περίπτωσιν αὐτὴ χάνει, ὅχι μιὰ, ἀλλὰ δυὸ φορές: πρῶτον χάνει τὰ ἔξοδα ποὺ διέθεσε γιὰ τὴν ἀνατροφή καὶ συντήρησιν τῆς ἐξαγόμενης ἐργατικῆς δυνάμεως, καὶ δεύτερον χάνει τὰ τεράστια ποσὰ τῆς νέας ἀξίας ποὺ παράγουν οἱ Ἑλληνες μετανάστες: α) μὲ τὴ μορφή τῆς ἀξίας γιὰ τὴν παραπέρα συντήρησιν καὶ ἀναπαραγωγή τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως, ἢ ἄλλωὺς τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου — ποὺ ἡ κατανάλωσις στὸ ἐσωτερικὸ θὰ εἶχε μεγάλη σημασία γιὰ τὴ διεύρυνσιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καὶ κεφαλαίου — καὶ β) μὲ τὴ μορφή ὑπεραξίας ποὺ τὴν ἰδιοποιοῦνται καὶ τὴν κεφαλαιοποιοῦν οἱ ξένοι κεφαλαιοκράτες. Οἱ ξένοι κεφαλαιοκράτες δὲν πληρώνουν, φυσικά, οὔτε δεκάρα στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν εἰσαγόμενη ἐργατικὴ δύναμι καὶ γιὰ τὰ τε-

(2) Σύμφωνα μὲ τὸν οἰκογενειακὸ προϋπολογισμὸ τῆς Γ.Σ.Ε.Ε., τὸ 1961 τὸ ἐλάχιστο ἀναγκαῖο ποσὸ γιὰ στοιχειώδη διαβίωσιν μιᾶς τετραμελοῦς ἐργατικῆς οἰκογένειας ἦταν 3.253 δραχμές. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι τὸ εἰσόδημα μεγάλου μέρους τῶν ἀγροτικῶν καὶ ἐργατικῶν οἰκογενειῶν — ἀπ' ὅπου προέρχεται ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν μεταναστῶν — εἶναι πολὺ χαμηλότερο ἀπ' τὸν προϋπολογισμὸ τῆς Γ.Σ.Ε.Ε. Ὡστόσο, γιὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς μας, θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν, ὅχι τὴν κατάστασιν ἐξαθλίωσης ποὺ βρῖσκονται οἱ ἀγρότες, ἀλλὰ τοῦλάχιστο αὐτὸ ποσὸ ποὺ ἀπαιτεῖ μιὰ στοιχειωδῶς ἀνεκτὴ συντήρησιν τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἐπίσης, προκειμένου νὰ ὑπολογισθοῦν τὰ συνολικὰ ἔξοδα συντήρησιν καὶ ἀνατροφῆς τῆς νεολαίας (ἐργατικῆς δυνάμεως), πρέπει στὰ οἰκογενειακὰ ἔξοδα νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ κοινωνικὰ ἔξοδα, δηλ. ἡ συνεισφορὰ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου (παιδεία, ὑγεία, κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις κ.λ.π.). Συνολικὰ μποροῦμε νομίζουμε νὰ σταθοῦμε γιὰ ἓνα κατὰ προσέγγισιν χον-

δρικὸ ὑπολογισμὸ στὰ ἔξοδα συντήρησιν τῆς ἐργατικῆς οἰκογένειας, ὅπως δίνονται ἀπ' τὴν Γ.Σ.Ε.Ε.

(3) Ἐπαναλαβαίνουμε ὅτι οἱ ὑπολογισμοὶ ἔχουν χονδρικὸ χαρακτήρα, χωρὶς ἀξίωσιν ἀκρίβειας. Ἐνα τέτοιο πρᾶγμα θ' ἀπαιτοῦσε τὴν στάθμισιν καὶ πολλῶν ἄλλων παραγόντων ποὺ προκαλοῦν ἀπόκλιση πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνσιν. Τὸ γεγονὸς, λόγου χάριν, ὅτι δεκάδες χιλιάδες νέοι ἀναγκάζονται νὰ δουλεύουν ἀπὸ τὸ 120 — 140 ἔτος τῆς ἡλικίας τους, μειώνει τὰ κοινωνικὰ ἔξοδα ἀνατροφῆς τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὅμως, τὸ γεγονὸς ὅτι δεκάδες χιλιάδες νέοι, λόγω τῆς ἀνεργίας, δὲν βρῖσκουν δουλειὰ καὶ μετὰ τὸ 180 ἔτος τῆς ἡλικίας τους αὐξάνει τὰ κοινωνικὰ ἔξοδα συντήρησίν τους. Κατὰ τὴ γνώμην μας, οἱ παράγοντες αὐτοὶ σὲ τελευταία ἀνάλυσιν ἀντισταθμίζονται. Ἀπὸ τὴν ἀποψη ἐπίσης τοῦ ζητήματος ποὺ ἐξετάζουμε, δὲν ἔχει ἀποφασιστικὴ σημασία ἂν τὰ ἔξοδα ἀνατροφῆς καὶ συντήρησιν τῆς νεολαίας γίνονται ἀπ' τὴν οἰκογένεια ἢ ἀπ' τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

ράστια κέρδη, που αυτή τους προσκομίζει. Αντίθετα, αποχτούν τη δυνατότητα και το δικαίωμα πρόσθετης εξαγωγής κεφαλαίων στην Ελλάδα με τη μορφή ενεργού κεφαλαίου ή δανείων, από τα οποία απομυζούν πρόσθετα κέρδη. Το όφελος του συναλλάγματος απ' τα έμβάσματα των μεταναστών πέρα απ' το ό,τι προέρχεται απ' το υστέρημα των μεταναστών, αποτελεί ένα ελάχιστο μέρος των τεραστίων απωλειών της οικονομίας μας, λόγω της μετανάστευσης.

Όταν γίνεται λόγος για τις αιτίες της καθυστέρησης της ελληνικής οικονομίας, οι άστοι οικονομολόγοι αναφέρουν συνήθως σαν μια απ' τις κυριότερες αιτίες την έλλειψη (στενότητα) κεφαλαίων, πράγμα που, ως ένα ορισμένο βαθμό, είναι σωστό, ιδιαίτερα για τα παραγωγικά και ιδίως τα βιομηχανικά κεφάλαια. Είναι, όμως, αναμφισβήτητο ότι, δίπλα στην ξενική εξάρτηση, τον μεταπρατικό χαρακτήρα του ελληνικού κεφαλαίου, την αντιπαραγωγική κατανομή και χρησιμοποίηση των υφιστάμενων κεφαλαίων και των εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού κλπ., μια απ' τις βασικές αιτίες της έλλειψης κεφαλαίων είναι ακριβώς ή ίδια ή μετανάστευση. Αν η ελληνική ολιγαρχία εξασφάλιζε τις δυνατότητες για την παραγωγική απασχόληση του πληθυσμού της χώρας και των εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών, μέσα στην ίδια την Ελλάδα, τότε με την εσωτερική συσσώρευση θα δημιουργούνταν βαθμιαία αρκετά ακόμα κεφάλαια και θα προωθούνταν ή διαμόρφωση των προϋποθέσεων για την εξάλειψη της οικονομικής καθυστέρησης. Αντί αυτό, η πλουτοκρατική ολιγαρχία της Ελλάδας ακολούθησε το δρόμο της εισαγωγής κεφαλαίων απ' το εξωτερικό και της εξαγωγής της εργατικής δύναμης στο εξωτερικό. Αυτό το όμιολόγησε έπισημότατα στη Βουλή ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης της ΕΡΕ κ. Κανελλόπουλος, όταν κατά τη συζήτηση της πρότασης δυσπιστίας σχετικά με το ζήτημα των ελληνογερμανικών συμφωνιών είπε επί λέξει τα εξής: «Τα οικονομικά προβλήματα λύνονται επί τη βάση καθαρών ρεαλιστικών δεδομένων. Η μέν Γερμανία έχει κεφάλαια και δεν έχει επαρκείς εργατικές χείρας... Η Ελλάς, αντίθετως, έχει περίσσειαν εργατικών χειρών και έλλειψιν επαρκών κεφαλαίων. Ο ρε-

αλιστικός συνδυασμός των έλλείψεων και περισσευμάτων μας είναι εκείνος, ο οποίος επιδιώκεται, διότι απλούστατα είναι ρεαλιστικός» (4).

Αυτός ο «ρεαλιστικός συνδυασμός» όμως, που και η ανάγκη του και η όρθότητά του ακόμα μπορεί ν' αμφισβητηθεί, γιατί με τον τρόπο που γίνεται έχει ολέθριες συνέπειες για την ελληνική οικονομία. Στην περίπτωση ειδικά των ελληνογερμανικών συμφωνιών, όπου έγινε άμεσος και άνοιχτος συνδυασμός της εισαγωγής γερμανικών κεφαλαίων στην Ελλάδα με την εξαγωγή ελληνικής εργατικής δύναμης στη Δυτική Γερμανία, ο «ρεαλισμός» αυτός αποτέλεσε κάλυμμα και για τους βαρείς όρους του δανείου. Η δυτικογερμανική κυβέρνηση χορήγησε το 1959 στην ελληνική κυβέρνηση ένα δάνειο 200 εκατομμυρίων μάρκων (λογιστικό ισότιμο σε δραχμές: 1 μάρκο = 7,15 δρχ. (5)). Το δάνειο αυτό —έκτος του ότι συνοδεύτηκε από μια σειρά πολιτικές και στρατιωτικές παραχωρήσεις στη Δ. Γερμανία από μέρους της τότε ελληνικής κυβέρνησης, άνοιξε στα δυτικογερμανικά μονοπώλια τις πόρτες για διείσδυσή τους στην ελληνική οικονομία και μεγάλωσε την οικονομική εξάρτηση της χώρας. Πέρα απ' όλα αυτά, όμως, το γερμανικό δάνειο και η διείσδυση του δυτικογερμανικού κεφαλαίου στην Ελλάδα είχε κι' ένα άλλο αντίτιμο: την εξαγωγή ελληνικής εργατικής δύναμης στη Δ. Γερμανία. Δεν είναι τυχαίο ότι η χορήγηση του γερμανικού δανείου και η ένταση της διείσδυσης των δυτικογερμανικών μονοπωλίων στην Ελλάδα συνοδεύτηκε απ' την ταυτόχρονη και παράλληλη ένταση της μετανάστευσης στη Δ. Γερμανία. Ένω ως το 1959, πριν απ' την ελληνογερμανική συμφωνία, είχαν μεταναστεύσει μονίμως στη Δ. Γερμανία 7.300 Έλληνες, το 1960 μετανάστευσαν 21.500, το 1961 31.100, το 1962 49.532 και το 1963 64.662 (6). Συνολικά στην περίοδο 1956 — 1963 μετανάστευσαν μονίμως στη Δ. Γερμανία 174.094 Έλληνες.

(4) Βλ. «Νέα Οικονομία», τεύχος 5) 1960, σελ. 328.

(5) Βλ. Στατ. Έπετ. της Ελλάδος 1959 — 1960, σελ. 366.

(6) Βλ. «Οικονομική Πορεία», αρ. 18) 1962 και ΕΣΤΕ: Μηνιαίων Στατ. Δελτίον, 1964 Απρίλη, σελ. 21.

Έχουμε κάθε λόγο να υποθέσουμε ότι το ποσό της υπεραξίας που παρήγαγαν στο εξωτερικό (Ένωμένες Πολιτείες Αμερικής, Καναδάς, Αυστραλία, Δυτική Γερμανία κλπ.) το ένα εκατομμύριο περίπου Έλληνες μετανάστες στην περίοδο 1900 — 1963 είναι πολύ μεγαλύτερο απ' το σύνολο των ξένων κεφαλαίων που εισέρρευσαν στην ίδια περίοδο στην Ελλάδα, με τη μορφή ενεργού κεφαλαίου, δανείων και «βοήθειας». Για τη μεταπολεμική περίοδο την υπόθεση αυτή μπορούμε να τη στηρίξουμε και σε συγκεκριμένους υπολογισμούς.

Ας πάρουμε πρώτα την περίπτωση Ελλάδας — Δυτικής Γερμανίας. Πρώτα απ' όλα, τα έξοδα συντήρησης και ανατροφής μέχρι ηλικίας 18 χρονών (με μιὰ όρισμένη έννοια θα μπορούσαμε να πούμε: ή συνολική αξία της εργατικής δύναμης) των 150.000 Ελλήνων εργατών που μετανάστευσαν και εργάζονται στη Δ. Γερμανία (7) ανέρχονται σε 25,9 δισεκατομμύρια δρχ. (150.000×172.800 δρχ.), δηλ. είναι 18 περίπου φορές μεγαλύτερη από το δάνειο της δυτικογερμανικής κυβέρνησης, που ανέρχεται σε 1.430 εκατομμύρια δρχ. ($200.000.000$ μάρκα $\times 7,15$ δρχ.). Δεύτερο, οι Έλληνες μετανάστες που εργάζονται στη Δυτική Γερμανία μόνο μέσα σ' ένα χρόνο παρήγαγαν υπεραξία σε ποσό πολλές φορές μεγαλύτερο από το ποσό του δανείου που χορήγησε ή δυτικογερμανική κυβέρνηση και το ποσό των δυτικογερμανικών κεφαλαίων που εισέρρευσαν μεταπολεμικά στην Ελλάδα, όπως αποδείχνεται με τους παρακάτω κατά προσέγγιση υπολογισμούς. Το ποσοστό υπεραξίας στη Δ. Γερμανία, παίρνοντας σὰ βάση την περίοδο 1953 — 55, ήταν κατά μέσον έτήσιο όρο 395%, ό δέ μηνιαίος μισθός των Δυτικογερμανών εργατών ήταν το 1956 400,78 μάρκα (8). Με βάση τους

παραπάνω όρους, στη Δ. Γερμανία ένας εργάτης παράγει σ' ένα μήνα 1.580 μάρκα και σ' ένα χρόνο 18.960 μάρκα υπεραξία. Υποθέτοντας ότι οι ίδιοι όροι ισχύουν και για την περίοδο 1959 — 1963, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι 150.000 Έλληνες εργάτες που εργάζονται στη Δ. Γερμανία παρήγαγαν μέσα σ' ένα χρόνο (1962) 2.844 εκατομμύρια μάρκα και μέσα σε δύο χρόνια (1962 — 63) 5.688 εκατομμύρια μάρκα υπεραξία ($150.000 \times 18.960 \times 2$). Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες μετανάστες στη Δ. Γερμανία παρήγαγαν σ' ένα χρόνο 14 φορές και σε δύο χρόνια 28 φορές μεγαλύτερο ποσό υπεραξίας (κεφαλαίου) από το δάνειο της δυτικογερμανικής κυβέρνησης (9).

Παρόμοιους υπολογισμούς μπορούμε να κάνουμε και για την περίπτωση Ελλάδας — Ένωμένων Πολιτειών και γενικώτερα. Στην περίοδο 1945 — 1960 τὰ ποσὰ που χορήγησαν οι Ένωμένες Πολιτείες της Αμερικής στην Ελλάδα με τη μορφή στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας και με τη μορφή δανείων ανέρχονται σε 3.561,7 εκατομμύρια δολάρια (10). Αν σ' αυτά προσθέσουμε και το ποσό των ιδιωτικών κεφαλαίων που εισέρρευσαν απ' το εξωτερικό στην Ελλάδα στη μεταπολεμική περίοδο (11), τότε το παραπάνω ποσό ανέρχεται σε 4.000 περίπου εκατ. δολάρια. Απ' την άλλη μεριά στην περίοδο 1946 — 63 μετανάστευσαν στις ΕΠΑ 65.000 Έλληνες, στην πλειοψηφία τους εργά-

(9) Το γεγονός ότι ή πλειοψηφία των Ελλήνων εργατών που εργάζονται στην Δ. Γερμανία είναι ανειδίκευτοι εργάτες και συνεπώς ή παραγωγικότητα της εργασίας τους μικρότερη από το μέσο όρο των Γερμανών, δέν αλλοιώνει ουσιαστικά το αποτέλεσμα. Ίδιαίτερα, αν ληφθεί, υπ' όψη ότι ό παράγοντας αυτός αντισταθμίζεται σε μεγάλο βαθμό από το ότι ό μισθός των Ελλήνων εργατών είναι χαμηλότερος (και ή έντατικότητα της εργασίας τους, κατά πᾶσα πιθανότητα μεγαλύτερη), σε σχέση με το μέσο όρο των Γερμανών εργατών.

(10) Βλ. «Νέος Κόσμος», τεύχος 6—7) 1960, σελ. 68.

(11) Το ποσό αυτό ήταν για την περίοδο 1954 — 1960 319 εκατ. δολάρια (βλ. Στατ. Έπει. της Ελλάδος 1961, σελ. 394) και για την περίοδο 1961 — 62 196 εκατ. δολάρια (βλ. «Οικονομικός Ταχυδρόμος» 26)2) 1963, σελ. 3), δηλ. σύνολο 1954 — 62 = 515 εκατ. δολάρια. Για την πρό του 1954 περίοδο δέ διαθέτουμε ακριβή στοιχεία.

(7) Ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών στη Δ. Γερμανία της περιόδου 1956 — 1964 είναι γύρω στις 200.000, ξεκινᾶμε όμως απ' τόν στρογγυλεμένο αριθμό των 150.000, παίρνοντας υπ' όψη μόνο αυτούς που εργάστηκαν ή εργάζονται και παραβλέποντας τους άνικανους για εργασία ανήλικους, μέλη των οικογενειών των μεταναστών.

(8) Βλ. «Προβλήματα των κρίσεων και εξαθλίωση της εργατικής τάξεως μετά τόν Β' παγκόσμιό πόλεμο», Μόσχα 1959.

τες (12). Το ποσοστό υπεραξίας στις ΕΠΑ στην περίοδο 1947 — 1953 ήταν, κατά μέσον ετήσιο όρο 327,5, το δε ετήσιο εισόδημα κατά εργάτη ήταν στην περίοδο 1947 — 1954, κατά μέσον ετήσιο όρο, 3.220 δολάρια (13). Αυτό σημαίνει ότι κάθε εργάτης παρήγαγε ετησίως 10.545 δολάρια υπεραξία. Αν υποθέσουμε ότι τα παραπάνω στοιχεία χαρακτηρίζουν ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο και ισχύουν και για τους Έλληνες εργάτες της Αμερικής, τότε οι 65.000 Έλληνες μετανάστες της μεταπολεμικής περιόδου που εργάζονται στις ΕΠΑ παρήγαγαν μέσα σε 10 χρόνια 6.854,3 εκατομμύρια δολάρια υπεραξία (10.545X10X65.000), δηλ. ένα ποσό υπεραξίας (κεφαλαίου), που είναι κατά 70% μεγαλύτερο απ' το συνολικό ποσό της αμερικάνικης βοήθειας (στρατιωτικής και οικονομικής), των αμερικάνικων δανείων και των ξένων ιδιωτικών κεφαλαίων της μεταπολεμικής περιόδου.

Η εξαγωγή εργατικής δύναμης, έναντι εισαγωγής κεφαλαίου, αποτελεί μια επιχείρηση, που είναι προσοδοφόρα για τις χώρες που εισάγουν εργατική δύναμη και εξάγουν κεφάλαιο, στην προκειμένη περίπτωση για τη Δ. Γερμανία και τις ΕΠΑ, γιατί η εισαγόμενη εργατική δύναμη όχι μόνο δεν τους κοστίζει τίποτα, αλλά δημιουργεί ταυτόχρονα πρόσθετες δυνατότητες για εξαγωγή κεφαλαίου. Η Δ. Γερμανία με τη μετανάστευση σ' αυτήν Έλλήνων και άλλων εργατών (Ιταλών, Ισπανών, Πορτογάλων κλπ.) πετυχαίνει με «είρηνικά» μέσα αυτό που δεν πέτυχε ο Χίτλερ με τον πόλεμο, δηλ. οι Ευρωπαίοι και άλλοι εργάτες να δουλεύουν για τα συμφέροντα των γερμανικών μονοπωλίων. Δεν είναι όμως καθόλου προσοδοφόρα επιχείρηση και ανταλλαγή για την Ελλάδα, όχι μόνο γιατί δεν παίρνει ουσιαστικά τίποτα σαν αντίτιμο της εργαζόμενης εργατικής δύναμης, αλλά και γιατί μ' αυτό τον τρόπο μεγαλώνει ή εξάρτηση της χώρας και όχι μόνο δεν προωθείται, αλλά διαιωνίζεται ή καθυστέρησή της, εμποδίζεται ή δημιουργία των προϋποθέσεων για

την ανάπτυξη της οικονομίας της. Άθελα έρχονται στο μυαλό τα λόγια του Μάρξ ότι ο κεφαλαιοκράτης εφαρμόζει την «παλιά μέθοδο του κατακτητή που αγοράζει απ' τους ήττημένους εμπορεύματα και τα πληρώνει με τα δικά τους χρήματα, με τα χρήματα που τους έχει ληστέψει (14). Πρόκειται για το νόμο της κεφαλαιοκρατικής ιδιοποίησης. Ο κεφαλαιοκράτης ιδιοποιείται το αποτέλεσμα της εργασίας του εργάτη, πληρώνοντάς τον ένα μισθό που δεν είναι παρά κεφαλαιοποιημένη υπεραξία (μεταβλητό κεφάλαιο), δηλ. κάτι που παρήγαγε ο ίδιος ο εργάτης και ιδιοποιήθηκε χωρίς αντίτιμο ο κεφαλαιοκράτης σε μια προηγούμενη περίοδο. Ο νόμος της κεφαλαιοκρατικής ιδιοποίησης ισχύει και για τη μετανάστευση: η Δ. Γερμανία και οι ΕΠΑ εισάγουν ελληνική εργατική δύναμη και εξάγουν στην Ελλάδα κεφάλαια, που σε τελευταία ανάλυση παράγουν οι ίδιοι οι Έλληνες μετανάστες εργάτες και που η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη άλλη μια φορά να τα ξεπληρώσει και επιστρέψει και μάλιστα επαυξημένα με υπεραξία (κέρδος, τόκος κλπ.).

Το πραγματικό συμφέρον της Ελλάδας

Κανείς δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει ότι η μαζική μετανάστευση συνεπάγεται ολέθριες συνέπειες και ότι το πραγματικό συμφέρον της Ελλάδας, των ίδιων των μεταναστών και όλου του έθνους απαιτεί την παραγωγική απασχόληση και αξιοποίηση της εργατικής δύναμης μέσα στην ίδια την Ελλάδα. Πότε τέλος πάντων θ' αντιληφθεί η άστική τάξη της χώρας μας ότι και το δικό της συμφέρον απαιτεί το σταμάτημα της «έθνικης αιμορραγίας» της μετανάστευσης, γιατί θα ξυπνήσει μια μέρα τρέχοντας τα μάτια της, βλέποντας ότι έχασε τη μοναδική πηγή παραγωγής και συσσώρευσης κεφαλαίου και αντιμετωπίζοντας έλλειψη εργατικής δύναμης; Γιατί δε χωράει καμιά αμφιβολία ότι κάποτε θα το αντιληφθεί, αλλά ίσως να ναι αργά. Όσο πιο γρήγορα, τόσο καλύτερα!

Οι παρακάτω κατά προσέγγιση υπολογισμοί δείχνουν το τεράστιο όφελος που θα

(12) Στατ. Έπετ. της Ελλάδος 1961, σ. 65 και Μηνιαίον Στατ. Δελτίον 1963 Φεβρ., σελ. 7 και 1964 Άπρ., σελ. 21.

(13) Βλ. Άρζουμανιάν: «Η εξαθλίωση της εργατικής τάξης...» στο περιοδικό «Κομμουνίστα», τεύχος 10) 1956.

(14) Κ. Μάρξ: «Το κεφάλαιο, Τόμος Ι, σελ. 603.

είχε η Ελλάδα, αν εξασφάλιζε παραγωγική απασχόληση για τους μετανάστες. Γό 1958 τὸ προερχόμενο ἀπ' τὴ βιομηχανία ἐξόρυξης, ἐπεξεργασίας (μεταποίησης) καὶ οἰκοδομῶν ἐθνικὸ εἰσόδημα ἀνέρχονταν σὲ 18.619.000.000 δρχ. (15). Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1958 (15 Νοέμβρη) οἱ ἀπασχολούμενοι στοὺς παραπάνω κλάδους ἐργάτες ἦταν 344.650 (16). Αὐτο σημαίνει ὅτι τὸ 1958 τὸ παραγόμενο ἀπὸ κάθε βιομηχανικὸ ἐργάτη ἐθνικὸ εἰσόδημα ἀνέρχονταν κατὰ μέσον ὄρο, στίς 54.023 δρχ. "Αν ὑποθέσουμε συνεπῶς ὅτι ἐξασφαλιζόταν γιὰ τοὺς μετανάστες δυνατότητα παραγωγικῆς (βιομηχανικῆς) ἀπασχόλησης στὴν Ἑλλάδα, τότε, σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τοῦ 1958, οἱ 500.000 Ἑλληνες μετανάστες τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου (1946 — 63) θὰ παρήγαγαν τὸ χρόνο 27 δισεκατομμύρια δρχ. περίπου νέας ἀξία, δηλ. ἐθνικὸ εἰσόδημα. Γό ἐθνικὸ εἰσόδημα τῆς Ἑλλάδας ἦταν τὸ 1958 63,5 καὶ τὸ 1960 69,2 δισεκατ. δρχ. (σὲ τιμές τοῦ 1954) (17). "Αν σ' αὐτὸ λοιπὸν προσθέταμε καὶ τὸ παραγόμενο ἀπ' τοὺς μετανάστες ἐθνικὸ εἰσόδημα, τότε τὸ συνολικὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα τοῦ 1958 θ' ἀνέρχονταν σὲ 90 καὶ τὸ τοῦ 1960 σὲ 96 περίπου δισεκατ. δρχ. Γενικεύοντας, μπορούμε νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ παραγωγικὴ (βιομηχανικὴ) ἀπασχόληση στὴν Ἑλλάδα τῶν 500.000 μεταναστῶν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν αὐξηση τοῦ ἐτήσιου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Ἑλλάδας, κατὰ 35% περίπου. Ἀκόμα μεγαλύτερη θάταν ἡ αὐξηση, ἂν ἐξασφαλιζόταν κανονικὴ παραγωγικὴ ἀπασχόληση γιὰ τὸν τεράστιο ὑπερπληθυσμὸ τῆς χώρας, δηλ. γιὰ ὅλους τοὺς ὑποαπασχολούμενους καὶ ἀνέργους.

Τὸ ἐρώτημα ποὺ τίθεται εἶναι ἂν ὑπάρχουν σήμερα οἱ προϋποθέσεις γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ παραγωγικὴ ἀπασχόληση μέσα στὴν Ἑλλάδα γιὰ τοὺς ὑποαπασχολούμε-

νους, ἀνέργους καὶ μετανάστες. Δυστυχῶς, ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολουθήθηκε στὸ παρελθόν, ἡ ἐξάρτηση ἀπ' τὸ ξένο κεφάλαιο κλπ., ἐμπόδισαν τὴ πραγματικὴ ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας, ποὺ θ' ἀποτελοῦσε τὴν κύρια προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐξασφάλιση παραγωγικῆς ἀπασχόλησης στὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑλλάδας. Καὶ τὸ χειρότερο: μὲ τὴ σύνδεση τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινὴ Ἀγορὰ μπῆκαν καινούργια ἐμπόδια στὴν πραγματικὴ ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας, στὴ δημιουργία βαρεῖς βιομηχανίας.

Οἱ δυνατότητες ὅμως γιὰ ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη πρώτων ὑλῶν καὶ ἐνέργειας καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη διαθέσιμης ἐργατικῆς δύναμης, καὶ ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀποψη κεφαλαίων. Κεφάλαια γιὰ τὴν ἐκβιομηχάνιση θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργηθοῦν πρῶτο, ἀπ' τὴν ἴδια τὴν παραγωγικὴ ἀπασχόληση μέσα στὴν Ἑλλάδα τῶν μεταναστῶν, ἀνέργων καὶ ὑποαπασχολούμενων, δεύτερο, μὲ τὴν ὀρθολογιστικὴ χρησιμοποίηση τῶν ὑπέρογκων κερδῶν τῶν κεφαλαιοκρατῶν καὶ τῶν ἐσόδων τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ παραγωγικοὺς σκοποὺς (ἐπενδύσεις) καὶ τρίτο —στὴν ἀρχή— ἀπὸ ἐξωτερικὲς πιστώσεις σὲ βιομηχανικὸ ἐξοπλισμὸ ποὺ θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ ἐξασφαλιστοῦν, καὶ ὑπάρχουν δυνατότητες μὲ εὐνοϊκοὺς γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅρους. Μόνο ἡ ἐξασφάλιση παραγωγικῆς ἀπασχόλησης γιὰ τοὺς μετανάστες τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου (ἢ γιὰ ἀνάλογο ἀριθμὸ ὑποαπασχολούμενων καὶ ἀνέργων, ποὺ ὑπάρχουν ἀκόμα σήμερα στὴν Ἑλλάδα), θὰ ὑπερδιπλασίαζε, ἀπὸ ἀποψη δημιουργίας κεφαλαίων, τὴ δυνατότητα ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Στὴν ἐφταχρονη περίοδο 1952 — 1958 τὸ σύνολο τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου ἀνερχόταν σὲ 73.676 ἑκατομ. δρχ. (σὲ τιμές τοῦ 1954) (18). Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ εἶδαμε ὅτι ἡ παραγωγικὴ ἀπασχόληση τῶν 500.000 μεταναστῶν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου θὰ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν παραγωγή 27 δισεκατομ. δρχ. νέας ἀξίας, τὸ χρόνο. "Αν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἀναλογία τῆς κατανομῆς τῆς νέας ἀξίας σὲ ὑπεραξία καὶ μισθὸ εἶναι 2:1, τότε τὸ ποσὸ τῆς

(15) Βλ. Στατ. Ἐπετ. τῆς Ἑλλάδος 1959 — 60, σελ. 307 — 308.

(16) ΕΣΥΠΕ: «Απογραφή τῶν βιομηχανικῶν, βιοτεχνικῶν καὶ ἐμπορικῶν καταστημάτων τῆς 15ης Νοεμβρίου 1958», Ἀθῆναι 1960, σελ. XXII καὶ XXIII. Στὸν ἀριθμὸ αὐτὸ δὲ συμπεριλαμβάνονται οἱ ὑπάλληλοι τῶν κλάδων αὐτῶν, ποὺ ὁ ἀριθμὸς τους ἀνέρχεται σὲ 49.490.

(17) Βλ. Στατ. Ἐπετ. τῆς Ἑλλάδος 1961, σελ. 383.

(18) Βλ. Στατ. Ἐπετ. τῆς Ἑλλάδος 1959 — 60, σελ. 311 — 312.

ὑπεραξίας θᾶταν 18 δισεκατομ. καὶ τὸ πο-
σὸ τοῦ μισθοῦ 9 δισεκατ. δρχ. (19). Ἡ
ἐξασφάλιση ἐπομένως παραγωγικῆς (βιο-
μηχανικῆς) ἀπασχόλησης τῶν 500.000
μεταναστῶν ἢ ἀναλόγου ἀριθμοῦ ἀνέργων
καὶ ὑποαπασχολουμένων στὴν Ἑλλάδα θὰ
εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴ βαθμιαία δημι-
ουργία μέσα στὰ ἐπόμενα 7 χρόνια (1964
— 1970), ἀπὸ ἐσωτερικὴ συσσώρευση, ἐ-
νὸς κεφαλαίου πᾶνω ἀπὸ 125 δισεκατομ.
δρχ. (18X7). Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι
μεγαλύτερο ἀπ' τὰ 100 δισεκατομμύρια
δρχ. περίπου ἐπενδύσεων παγίου κεφα-
λαίου ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἐξασφάλιση
500.000 μονάδων παραγωγικῆς (βιομηχα-
νικῆς) ἀπασχόλησης. (Σύμφωνα μὲ ὑπο-
λογισμοὺς τοῦ μηχανικοῦ Σταμάτη Χρυσο-
λούρη «γιὰ κάθε μονάδα ἀπασχόλησης...
ἀπαιτεῖται ἐπένδυση ὕψους περίπου 200.

(19) Σημειώνουμε ὅτι τὸ παραπάνω ποσο-
στὸ ὑπεραξίας, 200ο)ο, ἂν καὶ ὄχι μὲ πλήρη
ἀκρίβεια, ἀνταποκρίνεται περίπου στὸ μέσον
ὄρο βαθμοῦ ἐκμετάλλευσης τῶν ἐργατῶν στὴν
Ἑλλάδα.

000 δρχ.» (20). Ἡ ἐπένδυση κεφαλαίου
ἀποτελεῖ ὄρο καὶ δημιουργεῖ μιὰ ἀπ' τὶς
προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐξασφάλιση ἀπασχό-
λησης. Ἡ ἀπασχόληση τῆς ἐργατικῆς δύ-
ναμης ὁμῶς δημιουργεῖ τὸ ἴδιο τὸ κεφά-
λαιο. Ἡ ἐσωτερικὴ συσσώρευση θὰ δημι-
ουργοῦσε βαθμιαία τὶς προϋποθέσεις γιὰ
τὴν ἐγκατάλειψη τῆς πολιτικῆς τῆς εἰσα-
γωγῆς κεφαλαίων ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸ καὶ
τῆς πολιτικῆς τῆς μετανάστευσης καὶ δυ-
νατότητα ἐπιστροφῆς τῶν μεταναστῶν στὴν
Ἑλλάδα.

Τὸ μεγάλο ἐργατικὸ δυναμικὸ, ποὺ σή-
μερα μεταναστεύει, ὑποαπασχολεῖται, μέ-
νει ἀχρησιμοποίητο, θὰ μπορούσε, κάτω
ἀπὸ ὁρισμένες συνθῆκες, νὰ μετατραπεῖ σὲ
τεράστιο μοχλὸ καὶ παράγοντα ἀνάπτυξης
τῆς Ἑλλάδας. Ἀπαραίτητος ὄρος γιὰ τὴν
ἐξασφάλιση παραγωγικῆς ἀπασχόλησης
γιὰ τὶς μάζες τῶν μεταναστῶν, ἀνέργων
καὶ ὑποαπασχολουμένων μέσα στὴν Ἑλλά-
δα εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐκδοιομηχάνισις τῆς
χώρας μας.

(20) Βλ. «Σύγχρονα Θέματα», τεῦχος 10
— 11 Ἀπρ. — Ἰούνη 1964, σελ. 377.